

İşlevsel, Estetik, Savunmacı, Düşmancıl: İktidarın Mekâna Müdahalesinin Bir Aracı Olarak Kent Mobilyaları*

Functional, Aesthetic, Defensive, Hostile: Urban Furniture as a Tool Used for Power to Intervene in Space

GÖKHAN ORHAN^a, SİNEM ATAY^{b,**}

^a Prof. Dr., Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Balıkesir, Türkiye

^b Arş. Gör. Dr., Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Balıkesir, Türkiye

(Gönderim Tarihi/Received: 04.10.2021; Kabul Tarihi/Accepted: 20.12.2021)

ÖZ Kentte kamusal mekânı düzenleyerek insanların yaşam kalitesini artırma amacına yönelik tasarım ürünleri olarak tanımlayabileceğimiz kent mobilyalarının kentte yaşayanlar üzerinde olumlu ve olumsuz etkileri bulunmaktadır. Son zamanlarda sayısı artan ve kullanım alanı çeşitlenen kent mobilyalarının bir kısmı sanatsal kaygı ile yapıldığına dair bir imajla sunulurken, başta yoksul ve evsizler olmak üzere kent mobilyası ile sıkı ilişki içerisinde olan bazı grupların kentsel mekânı kullanımını kısıtlamaktadır. Sadece kent mobilyası ile sınırlı kalmayan, sokağın arındırılmasına kadar uzanan bu tasarım düşüncesi kentteki marjinal gruplara karşı gizli bir düşmanlığa işaret etmektedir. Çalışma, kent mobilyalarının estetik ve modern görünüm altında gittikçe daha rahatsız edici hale gelerek evsizleri olumsuz etkilemeye ve kentsel alandan soyutlamaya çalışmasının Foucault'nun disipline edici iktidar kavramsallaştırması ışığında incelenmesini amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda literatürde kent mobilyaları ve disipline edici iktidar konularında yapılan çalışmalar incelenmekte ve konu farklı ülkelerden kent mobilyalarının düşmancıl ve kenti savunma amacıyla kullanımı konusundaki örneklerle detaylandırılmaya çalışılmaktadır. Mikro ölçekte ortaya çıkan iktidar ilişkilerinin birer dispozitif görevi gören kentsel mobilyalar üzerinden kent mekânını şekillendirerek evsizlerin varlığını ve hareketliliğini olumsuz etkilediği sonucuna varılmaktadır. Bununla birlikte, evsizlerin kentin hangi noktalarında var olabileceğinden ziyade evsizlik sorununun birebir kendisi ile ilgilenilmesi ve çözümün de burada aranması gerektiğine değinilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kent mobilyası, disipline edici iktidar, dispozitif

JEL Sınıflandırması: O18, P32, P46

ABSTRACT Urban furniture, as design products aimed at increasing the quality of life of people by arranging the public space in the city, has effects on the city people. Part of urban furniture is presented with an image made with artistic concern, restricting the use of urban space by some groups, especially the poor and the homeless, who are in close relationship with them. This design idea is extended to the purification of the street, which points to hidden hostility towards marginal groups. Considering Foucault's conceptualization of disciplinary power, the study aims to examine that under its aesthetic and modern appearance, urban furniture becomes more and more disturbing and tries to negatively affect the homeless as well as isolate them from the urban area. For this purpose, literature on urban furniture and disciplinary power is examined and the subject is tried to be detailed with examples of the use of urban furniture from different countries. It is concluded that power relations emerging at micro scale affect the homeless through urban furniture that acts as a dispositive and the real problem to be concerned is homelessness itself, rather than shaping homeless mobility.

Keywords: Urban furniture, disciplinary power, dispositive

JEL Classification: O18, P32, P46

* Bu çalışma 12-14 Aralık 2019 tarihlerinde Mimarlar Odası Samsun Şubesi tarafından düzenlenen Mekân Sempozyumu'nda sunulan aynı isimli bildiriden üretilmiştir.

** Sorumlu yazar / Corresponding author.

E-posta adresi / E-mail address: satay@bandirma.edu.tr (S. Atay)

1. GİRİŞ

Kent mobilyaları insanların mekânla etkileşimini sağlarken aynı zamanda onların kentsel deneyimlerini kolaylaştırmayı amaç edinen donatı unsurlarıdır. Kentte yaşayan herkes kenti aynı şekilde tecrübe etmediği gibi bu tecrübe farkı kent mekânını sıkça kullanan ancak toplumda görünür olması istenmeyen/hoş karşılanmayan kişiler söz konusu olduğunda daha da belirginleşebilmektedir. Görünürlüğe ilişkin bu talep kendini tasarım adı altında kente yapılan müdahalelerle istenmeyen bedenler üzerinde iktidar ilişkisinin kurulması şeklinde göstermektedir. Kent aydınlatmasında pembe ya da mavi ışıklar kullanılarak kamusal alandaki varlığı etkilenmeye çalışılan gençler ve illegal işlerle uğraşanların yanında kentsel mekânın istenmeyenlerinden olan evsizler de kentle sürekli etkileşim halinde olmalarına bağlı olarak mobilyalar üzerinden müdahaleye uğramaktadır. Söz konusu kent mobilyalarının başında parklarda, caddelerde ya da alışveriş merkezlerinin yakınında bulunan banklar ile kentin farklı noktalarındaki dükkânların ya da evlerin önüne konulan, oturmayı ve uzanmayı engelleyen sivri veya yuvarlak uçlu kapanlar gelmektedir.

Çevresi ve kullanıcıları ile uyum içerisinde olması gereken kentsel donatıların formu, rengi ve yapıldığı malzeme ile bulunduğu mekânı güzelleştirmesi ve mekânı paylaşan kişilerin zevk almasına yardımcı olmasına karşılık bu mekânda bulunan evsizlerin varlığına karşı tavır sergileyebilmektedir. Genellikle kentin işlek yerlerinde sıkça karşılaşılan bu kentsel mobilyalar evsizlerin kentte istedikleri mekânı istedikleri şekilde kullanmalarının önünü kesebilmektedir. Bu gibi tasarımlar yoluyla mimarların kente dokunuşları özel sektör ya da kamu idareleri tarafından kentin, kamusal alanda yaşamak durumunda kalanlardan “koruması” amacıyla sınırlandırılırken tasarım ile paralellik gösteren işlevsellik de özellikle banklar söz konusu olduğunda bildiğimiz anlamını yitirmektedir.

Kent mobilyalarının varlığını, tasarımını ve işlevini Foucaultcu bir yaklaşımın ürünü olan disipline edici iktidar kavramı çerçevesinde mikro ölçekte ortaya çıkan iktidar ilişkilerine karşılık gelecek şekilde ele almak mümkündür. Buna göre söz konusu mobilyalar kentte istenmeyen bedeninin dışlanması ve böylece disipline edilerek “normalleştirilmesini” amaçlamaktadır. Kent mobilyalarının tasarım ve kullanım süreçleri toplumsal normlara uygun düşmeyen bu bireylerin cezalandırılmasını içermektedir. Evsizlerin uzanarak üzerinde uyuyabilmesine fırsat tanımayan banklar ve sivri veya yuvarlak uçları ile insan bedenini rahatsız edecek şekilde tasarlanmış sokak kapanları kenti bu kişilerden savunmak amacıyla kullanılmakta ve bir şekilde bu bedenleri ıslah etmeye çalışmaktadır.

Evsizleri dış alanda uyumaya iten nedenler göz önünde bulundurulmadan ve bir sistem eleştirisi yapılmadan geliştirilen ve kolay baş edilebilen bulgulara odaklanan bu tür politikalar sorunu görünür olmaktan çıkarıp üzerini örtmeyi amaç edinmektedir. Bu tür kentsel müdahalelerin genellikle toplumsal gelir adaletsizliğinin belirgin olduğu gelişmiş kapitalist toplumlarda bir çözüm olarak ileri sürüldüğü görülmektedir. Sadece insan bedeni değil canlı bedenini de tehdit eden bu mobilyaların belirgin örneklerine Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Almanya ve Kanada gibi gelişmiş ülkelerin büyük kentlerinde rastlanmaktadır.

2. KENT MOBİLYALARI

Hayatın vazgeçilmez unsurlarından olan kamusal alanlar kentte yaşayan herkesin kullandığı, üzerinden geçtiği, mekânla ve diğer insanlarla etkileşim içerisinde olup zaman harcadığı yerlerdir. Söz konusu etkileşimlerin ortaya çıkışına yardımcı olan pek çok unsur vardır ve kent mobilyaları da bunlardan biridir.

Literatürde “kentsel donatı elemanları”, “çevre düzenleme öğeleri” veya “kent aksesuarları” gibi kelime öbekleri şeklinde de kullanılan (Ghorab, [2015](#): 35) kent mobilyaları Çevre ve Şehircilik Bilim ve Mevzuat Terimleri Sözlüğünde “halkın kullanması için yol, kaldırım, park gibi genel alanlara yerleştirilen mobilya ve donatı” olarak tanımlanmıştır (Toptancı, [2012](#): 323). Söz konusu mekânları sadece açık alanlara sınırlamak da konuya parçacıl bakmak ile sonuçlanacağından kent mobilyalarının kamusal kullanıma açık her yerde olabileceği gerçeğini göz önünde bulundurmak gerekmektedir.

Kentsel deneyimi kolaylaştıran kent mobilyaları çok farklı amaçlarla kurgulanmış unsurlardır. Ghorab ve Caymaz’ın ([2014](#): 769) da dediği gibi bu mobilyalar konfor, ulaşım, rahatlama, eğlence ve dış etkenlerden korunma amacına yönelik olarak tasarlanabilmektedir. Bu nedenle kent mobilyalarını oturma, aydınlatma, bilgilendirici gösterenler, su öğeleri, üst örtü donatıları, satış yerleri, sanat nesnelere, zemin kaplamaları ve oyun alanları gibi çok farklı işlevlere göre kategorilere ayırmak mümkündür (Yıldızcı’dan aktaran Külekçi, [2018](#): 92-93).

Kullanıcıların kolayca ulaşım rahatça kullanabilmesi beklenen kentsel mobilyaların (Kargar ve Ghassami, [2016](#): 41) tasarımında göz ardı edilmemesi gereken farklı boyutların bulunduğunu ifade eden Gupta ve Bhatti ([2015](#): 174) bu boyutlardan bazılarının görünüm, işlev ve biçim olduğunu ifade etmektedir. Kentsel mobilyaların varlığını ve kullanımını etkileyen önemli bir boyut olarak görünüm, kent mobilyasının kentte yaşayanların estetik kaygılarına karşılık verip vermemesiyle yakından bağlantılıdır. Tarih boyunca güzellik hissiyatının mekânın olumlu algılanmasını sağlayacağı düşüncesi ile kentin tasarlanmasında estetik kaygılar ön plana çıkmış (Ghorab ve Caymaz, [2014](#): 762) levhalar, tabelalar, çeşmeler ve ağaçlar gibi özel tasarımlar üzerinden şekillenen estetik kaygılar kamusal alanların tasarımında önemli bir rol oynamıştır (Velibeyoğlu, [1998](#): 101). Bu görüşü destekleyenler göze hitap eden bir kentin sakinleri açısından daha cazip hale gelerek yaşanabilirliğinin artabileceği düşüncesinden yola çıkarak kentsel müdahalelerde bulunulmasını ön görmüştür. Söz konusu müdahaleler kimi zaman bu kentsel donatım öğeleri sayesinde kent kimliği yaratma çabalarının bir parçası olarak da önemli işlevler üstlenmiş (Olgun ve Erdoğan, [2016](#): 680) ve sadece o kentte bulunan insanlar için değil farklı kentlerden hatta ülkelerden gelerek kenti deneyimleyenler üzerinde de etki bırakmıştır.

Mevcut çalışma açısından ele alınması gereken bir diğer boyut işlevselliğidir. Kent mobilyalarının işlevinin ne olması gerektiğine dair kimi fikirler ileri sürülmüş, bunların bir kısmı kentsel mobilyaların tek bir işleve indirgenemeyeceğini belirtmiştir (Asatekin, [1976](#)). Buna göre kent mobilyaları tasarlanırken tek bir işleve yönelik tasarlanmamakta, kent sakinleri de bu mobilyaları tek bir amaç doğrultusunda kullanmayabilmektedir. Ancak kenttaşlar tarafından hangi amaçla kullanılırsa kullanılsın kent mobilyasının işlevi bu kişilerin kentsel deneyimlerini kolaylaştırmak ve onların kente entegrasyonuna yardımcı olmaktır. Gupta ve Bhatti’nin ([2015](#): [174](#)) de vurguladığı gibi kent mobilyaları, dinlenmek ya oturmak gibi deneyimlerin yanında sosyal etkileşimler için de uygun bir ortam yaratmaktadır. Bu nedenle, toplumun farklı kesimlerinden insanların bir araya gelmesi ve bu kesimler arasındaki iletişimin kuvvetlendirilmesi de yine kent mobilyalarından beklenen bir işlev olmaktadır. Kent mobilyalarının işlevselliği, kent sakinlerini rahat hissettirme ve bire bir onu tecrübe etme isteği uyandırma (Allahdadi, [2017](#): 174) amacı ile yakından ilişkilidir. Buna göre, mobilyayı kullanan kişiler için kent deneyimi ihtiyaçlarına cevap verecek derecede ve sorunsuz olmalıdır.

Kent mobilyalarına dair değinilmesi gereken bir başka husus da bu mobilyaların biçimidir. Kentsel tasarım sürecinde mobilyanın biçiminin işlevine göre seçilmesi yani amacına uygun olması önemlidir. Söz konusu hususlar göz önüne alınmadan tasarlanan kent mobilyası ne kadar eşsiz veya estetik olursa olsun beraberinde kimi sorunları da getirebilmektedir (Ghorab ve Caymaz, [2014](#): 762). Mobilyanın işlevi ile iç içe geçmiş olan biçimi Yücel’in ([2006](#): 26) değindiği gibi ergonomik olma amacını taşımaları ve bu nedenle mobilyanın genişliği, yüksekliği ve açıları antropometrik ölçülere göre

ayarlanmalıdır.

Görünen amacının ve kullanımının yanında kent mobilyaları kentsel ilişkilerin bütününi yansıtmaktadır (Şatır ve Korkmaz, 2005: 140). Hem bireysel hem de kolektif ihtiyaçlara cevap vermesi amaçlanan kent mobilyaları temel işlevlerinin yanı sıra daha büyük bir sistemin parçası olan nesnelere olarak görülmelidir (del Real vd., 2006: 2-3). Kullanıcılarının çeşitli ihtiyaçlarını karşılayan kentsel unsurlar olarak kent mobilyalarının tasarımı salt bir amaca indirgenemeyecek kadar karmaşık bir süreci içerisinde barındırmaktadır. Bu nedenle, özel alandan kamusal alana uzanan bir kavram olarak kentsel mobilya tasarımı (Kuang vd., 2013: 495) meydanlara çiçek kutusu yerleştirme veya otobüs ve taksi istasyonlarını belirlemenin ötesinde (Nadim ve Azani, 2016: 1032) kentte yaşayanların zihinsel ve psikolojik durumlarını da etkileyen bir süreçtir (Allahdadi, 2017: 166).

3. KENT MOBİLYALARININ FARKLI AKTÖRLERCE KULLANIMI

Kentte kamusal kullanıma açık olan yerlerde farklı bireyler ve çıkarlar karşı karşıya gelmektedir. Bu çıkar çatışması kent mekânını şekillendirirken kentin aldığı biçimin kabul edilebilir olup olmadığına dair tavrı belirleyen farklı aktör görüşleri bulunmaktadır. Sokaklarda veya bankalarda uyumak, dilenmek, içmek ve çeşmelerde yıkanmak gibi davranış biçimlerinin kentsel çevreyi tehlikeli hale getireceği düşüncesi ile güvenliğe duyulan talep kentin dönüşümüne yol açarken (Bergamaschi vd., 2014: 8-9) bu dönüşümü hızlandıran aktörlerin başında yerel yönetimler gelmektedir. Yerel yönetimler özellikle suç ve toplumsal çatışma gibi argümanlarla kent planlamasında ve dizaynında güvenlik konusuyla giderek daha fazla ilgilenmeye başlamıştır (Austin & Jütersonke, 2016: 4). Kamusal alanı güvenli ve risksiz hale getirmenin yanında buradaki toplumsal etkileşime yön vermek de bir diğer amaç olmuştur. Tüm bunların yanında kentte yaşayanların rahatça alışveriş yaparak kent ekonomisinin sürdürülebilirliğine katkıda bulunması yine yerel yönetimlerin müdahalesini gerektirebilmektedir. Bu durumlar kamusal alanı kullananların kendini güvende hissederek kent mekânını rahatça kullanabilmesi için buranın steril hale getirilmesi politikalarını da beraberinde getirmiş, kent mobilyaları bu politikaların önemli bir parçası haline gelmiştir. Yerel yönetimlerin almış olduğu kimi kararlar evsizler gibi kentin işlek yerlerini sıklıkla kullanan grupların dışlanmasıyla sonuçlanmaktadır. Örneğin, Melbourne'de 2010'lu yıllarda oturmayı veya yatmayı önleyen turist otobüsü duraklarının tasarımının standartları yerel yönetim tarafından belirlenmiştir (Hui, t.y.: 7-8).

Yerel yönetimlerin yanında kapanların veya kısıtlayıcıların kurulduğu yerlerdeki dükkân sahiplerinin de kentin dizayn edilmesi, evsizler gibi istenmeyen gruplardan arındırılması ve bu kişilerin kentte görünmez hale getirilmesinde önemli payı bulunmaktadır. Kimi işletme sahipleri evsizler ve dilencilerin müşterilerini kaçırmalarını ve dolayısı ile işlerinin azalmasını engellemek amacıyla kent mobilyalarına güvenmektedir (Letherwood, 2020). 2015 yılında, İngiltere'de perakendeciler tütün kullanma, çöp atma ve uyuma gibi işletmeler için pek de sağlıklı olmayan davranışlarda bulunanları mekânlarından uzak tutmak için dükkanlarının girişlerinin etrafına metal çıkıntılar yerleştirmiş ve eleştiri almışlardır (Wallace, 2018). Bu tarz uygulamaların esas nedeni dükkan sahiplerinin dükkanlarının önünü müşteriler için uygun hale getirmek amacıyla kimi kent mobilyalarının kullanımına başvurmak gibi bir yasal hakka sahip olabilmesidir (de Fine Licht, 2017: 36).

Kentlerde vatandaşlar da kendi rahatları için "kale" ve "panopticon" modellerinden esinlenerek video kameraların ve yüksek duvarların yanında istenmeyen kişilerin varlığını ortadan kaldırmak için eğimli ve sivri uçlu kent mobilyalarına başvurabilmektedir (Bergamaschi vd., 2014: 6). 1822'de Amerika Birleşik Devletleri'nde evin giriş kısmına sivri uçlu bariyerler koyarak olası bir köle isyanına

karşı savunma geliştiren ev sahiplerinin (Wilson, 2018) farklı bir versiyonu günümüz kentlerinde ortaya çıkmıştır. Kimi kenttaşlar evlerinin önüne kısıtlayıcı koydurarak evsizlerin buralarda zaman geçirmesini ve uyumasını engellemeye çalışmaktadır. Örneğin, her ne kadar farklı kesimlerin tepkisini çekmiş olsa da 2014 yılında Londra'nın merkezinde lüks dairelerin bulunduğu bir apartman blokunun sahipleri evsizleri caydırmak için binanın dışındaki yere küçük metal sivri uçlar yerleştirmiştir (Joy, 2017).

Toplumsal aktörler arasındaki bir müzakerenin sonucu olan kent mekanında yaşayan evsizler kamusal alanı “işgal edip” görünümünü değiştirirken kentin bir paydaşı haline gelmektedir (Bergamaschi vd., 2014: 3-4). Bu nedenle kent mobilyaları ile ilgili tartışmalara önemli bir aktör olarak evsizlerin de dâhil edilmesi gerekmektedir. Kent mobilyalarının kullanımı idealde kentte yaşayan herkesi ilgilendirse de bazı durumlarda evsizler gibi marjinal kesimin hareket alanı kısıtlanmakta ve davranışları düzenlenmektedir. Daha ileri giderek cezalandırmaya kadar varabilen bu gibi tepkilerin arkasında yatan neden de yine güvenlik ve kent savunması olarak karşımıza çıkmaktadır. Etkileşimlerin üzerinde gerçekleştiği ve bu nedenle fiziki ve toplumsal boyutları içerisinde barındıran bir mekân olarak kentsel kamusal alanda (Ferrari'den aktaran Miranda, 2019: 57) evsizler kentle etkileşimlerinin yoğunluğuna rağmen deneyimlerini diğer pek çok sakinle aynı kalitede yaşayamamaktadır. Bu nedenle, evsizlerin kamusal alan ve kent mobilyaları kullanımını detaylı incelemek gerekmektedir.

Genel olarak geceyi geçirecek sabit, düzenli ve uygun bir yerden mahrum olan evsizler (Henry vd., 2018: 2) zamanlarını sokaklarda ve barınabilmek için uygun buldukları yerlerde geçirmek durumunda kalmaktadır. Bu durum evsizlerin kentsel alandaki görünürlüğünü artırmakta ve kimi grupların tepkisini çekmektedir. Günümüz toplumunda evsiz beden, toplumun geri kalanınca hem ideolojik hem de fiziki bakımdan tehdit olarak algılanmaktadır (Kawash, 1998: 325). Bu görünür olma halinden duyulan rahatsızlık evsizlere karşı mücadele halini almakta ve bu mücadele çeşitli yöntemlerle gerçekleştirilmektedir. Bu yöntemlerden biri olarak kentsel tasarımın kullanımı kent mobilyalarının evsizlerin ihtiyaçlarını karşılamaktan uzak bir şekilde bu mobilyaları kullanmalarını engellemektedir.

4. FOUCAULT VE DİSİPLİNE EDİCİ İKTİDAR

Foucault çeşitli iktidarların gruplar ve bireyler üzerinde nasıl kullanıldığını inceleyerek bir iktidar analizi yapmaktadır. Foucault sahip olunmanın ötesinde icra edilen bir şey olan iktidarı (Foucault, 1995: 26) her tür ölçekte ve her durumda ortaya çıkabilecek bir ilişki olarak kavramsallaştırmaktadır. Temel olarak bireyleri şekillendirmek ve dönüştürmek amacıyla kullanılan iktidar (Välakangas & Seeck, 2011: 13) gündelik hayatın her alanında gözlenmekte ve tekrar tekrar üretilmektedir. Ne var ki söz konusu ilişkiler her seferinde farklı şekillerde karşımıza çıkmakta ve kimi zaman varlığını açık açık gösterirken kimi zaman da gizli den gizliye var olmaktadır. Bu noktada Foucault bir sınıflandırma yaparak üç tür iktidar ilişkisinden bahsetmektedir: Egemen iktidar, biyoiktidar ve disipline edici iktidar.

Tarihsellik içerisinde batı toplumlarındaki iktidar ilişkilerinin ilki olarak egemenlikle bağdaştırdığı iktidar kavramsallaştırmasında Foucault yaşam ve ölüm üzerinde dolaylı bir iktidardan bahsetmektedir. Buna göre, belirli koşullar altında egemen kendi özneleri üzerinde güç kullanma hakkını elinde tutmaktadır. Egemen otoritenin kendine yönelik bir tehdit ile karşılaştığında suçlulara karşı cezai önlemler alması durumunda bu iktidar iyice belirginleşmektedir (Foucault, 1978: 135). Tarafların kim olduğunun kolaylıkla bilindiği bu iktidar tipinde ilişki araçlar eliyle ve çok açık bir şekilde kurulmaktadır. Kısacası, geleneksel iktidar biçimi olarak egemen iktidarda iktidarın kendisi

görünür hale getirilerek sergilenmektedir.

İlerleyen dönemde, on yedinci ve on sekizinci yüzyıllarda, egemen iktidarın yanında biyoiktidar ve disipline edici iktidar gibi farklı iktidar biçimleri ortaya çıkmaya başlamıştır (Erlenbusch, [2015](#): 1). Biyoiktidar belirli bir nüfusu kontrol etmek isteyen ve bu nedenle daha makro ölçekli bir ilişkiler bütününe karşılık gelirken, disipline edici iktidar özellikle birey üzerinde çalışmakta, bedene odaklanmaktadır (Foucault, [2003](#): 250). Bu durumda iktidar yerelde bireysel seçimler, davranışlar ve etkileşimlerde gelişmektedir (Lynch, [2011](#): 22).

Disipline edici iktidar kullandığı yöntem bakımından kendini kanlı canlı var eden egemen iktidardan farklıdır. Burada ilişki, iktidarı beden üzerinde dolaylı olarak hissettiren ve bedeni terbiye etmeye çalışan bir ilişki türüne evrilmiştir. Söz konusu terbiye Foucaultcu anlayışta belirli normlara göre yapılmaktadır. Ancak bu normlar katı bir yasal kavram olmanın ötesinde, davranışların hangisinin “normal” hangisinin “anormal” olduğunu belirlemede kullanılan bir ölçüte karşılık gelmektedir (Foucault, [1978](#): 184). Anormal olarak belirlenen davranış biçimlerinin normalleştirilmesi ise disipline edici iktidar sayesinde olmaktadır. Disiplin, bedenlerine odaklanarak insanların varlığını etkilerken bedeninin mekândaki dağılımını ve faaliyetlerini kontrol etmektedir. Disipline edici iktidar, bedenlerin terbiye edilmesinin normalleştirildiği bir süreçtir. Bahsi edilen normalleştirme sürecinde bir toplumsal aparat olan dispoitiflerin yadsınamaz rolü bulunmaktadır (Foucault, [2007](#): 57). Türkçe’ye basitçe araçlar olarak çevrilebilen dispoitifler, Foucault’ya göre iktidar ilişkilerinin önemli bir unsurudur. Onda dispoitif algısı söylemlerden, kurumlardan, mimari formlardan, düzenleyici kararlardan, yasalardan, idari önlemlerden, bilimsel ifadelerden, felsefi, ahlaki ve hayırsever önermelerden oluşan bir heterojenliğe karşılık gelmektedir. Baskın bir stratejik işleve sahip olan ve belli bir ihtiyaca cevap vermesi amacıyla kullanılan oluşumlar olarak dispoitifler söylenenler kadar söylenmeyenlerden de oluşmaktadır (Foucault, [1980](#): 194-195). Dispoitiflerin bir temsil sembolü ya da işaret olduğu da göz önünde bulundurulduğunda bu işaretin “okunabilmesi” meselesi önemli hale gelmektedir (Pløger, [2008](#): 53).

Dispoitiflerin en göze çarpanı Jeremy Bentham tarafından tasarlanan Panoptikondur. Panoptikon mahkûmlar, deliler, hastalar veya öğrenciler gibi yaşamlarına düzen verilen gruplar için tasarlanmış bir mimari üründür. Gücünü görünür ama doğrulanamayan bir gözetim ilişkisinden alan Panoptikon barındırdığı fiziksel özellikleri itibarı ile her daim oradadır ve görünürdür ancak gözetlenen kişi gözetlenip gözetlenmediğini ve gözetleniyorsa bunun ne zaman olduğunu bilememektedir (Foucault, [1995](#): 200-201). Diğer dispoitifler de tıpkı Panoptikon gibi onlara işlevsellik katan toplumsal aktörlerden bağımsız bir şekilde iktidarı üretmektedir. Diğer bir ifade ile burada isimsizleşerek sürdürülen iktidar ilişkisini kuran tarafın görünür olması gibi bir zorunluluk bulunmamaktadır. İktidarın kim tarafından uygulandığı önemini yitirirken, iktidarı kullanan kişi ya da kişilerden ziyade o iktidarın uygulanış biçimi önem kazanmaktadır (Grbin, [2015](#): 308; Lynch, [2011](#): 23).

Mikro-ölçekteki insan ilişkileri ve etkileşimlerinden yola çıkan Foucault’ya göre amaçsız bir iktidar ilişkisinin varlığından söz etmek mümkün değildir ([1995](#): 27). Mimari ve kentsel tasarım, bir öz disiplin yaratma ve suçlular ya da yoksullar gibi kimi toplumsal grupların içselleştirdiği bir kontrol sistemi yaratmayı amaçlamaktadır (Zieleniec, [2007](#): 143). Gözetlenen yani iktidar ilişkisine maruz kalan kişi artık kendi kendini sınırlamaktadır. Bu durum iktidarın bireylerin özüne ulaşması ve kendi davranışlarına, tutumlarına, söylemlerine, öğrenme süreçlerine ve günlük yaşamlarına yerleştirmesine dayanmaktadır (Foucault, [1980](#): 39, 142).

Kısacası, Foucault’nun iktidar anlayışına göre iktidar her yerde ve her tür ilişkide karşımıza çıkabilmektedir. Kimi iktidar ilişkileri fiziksel olarak kendini doğrudan gösterip hissettiren ve uygulayıcısı ile uygulananı belirginken, kimisinin tarafları ve kullanılan araçlar daha az fark edilebilirdir. Disipline edici iktidar ilişkilerinin gözlemlendiği durumlar ikinci ilişki biçimine karşılık

gelmektedir. Bu iktidar türü dispoitifler yardımıyla kendini var etmekte ve görünür kılmaktadır.

Kentsel tasarımın, doğrudan görünür olan ile ona eklenmiş olan arasındaki ilişki ile bağlantılı olası ve planlar ve metinler gibi söylenmişler ile niyet ve önyargı gibi söylenmemişler arasındaki bağlantıya göre belirlenmesi (Pløger, [2008](#): 52) kent mekânını, kentsel mobilyalar aracılığı ile iktidar ilişkilerinin kurgulandığı ve tekrar tekrar üretildiği mecra haline getirmektedir. Söz konusu iktidar ilişkileri Foucault tarafından ileri sürülen düşüncelerle örtüşen bir hal almaktadır. Her ne kadar çalışmalarında özel olarak klinikler, hapishaneler ya da sınıflar gibi iktidar ilişkilerinin görüldüğü spesifik mekânlar üzerine odaklanmış olsa da Foucault'nun bakış açısından kent mobilyaları ve onun iktidar süreçleri ile olan bağlantısını okuyabilmek de mümkündür. Bir sonraki bölümde disipline edici iktidar kavramı ile kent mobilyaları arasındaki ilişki ortaya konmaya çalışılacaktır.

5. DİSİPLİNE EDİCİ İKTİDAR VE KENT MOBİLYALARI

Yukarıda da bahsedildiği üzere kentsel mobilyaların çok farklı amaçlara yönelik olduğundan söz etmek mümkündür. Mevcut çalışma bakımından kent mobilyalarının banklar ve sandalyeler gibi oturma birimleri olarak kullanılanları ile caydırıcılık içeren kapan gibi sınırlandırıcılar önem taşımaktadır. Bu tarz mobilyalar dinlenme amacına yönelik tasarlanmakta ya da estetik kaygıları içinde barındırmakta iken asıl olarak gizlilik ve güvenlik nedeniyle gerekli görülen yerlerde mekânın bölünmesini ve mekândaki kişilerin kontrolünü sağlamaktadır (Ghorab, [2015](#): 47, 59).

Genel olarak yaya trafiğinin yoğun olduğu kentin en işlek yerlerinde yer alan perakende alışveriş koridorları, transit duraklar, plazalar ve sanatsal etkinliklerin yapıldığı alanların yakınına konulan banklar (Gupta & Bhatti, [2015](#): 177) kentsel toplumsal yaşamla iç içe olan ve mobilyayı kullanan kişiler için bir “görünürlük meselesi” ortaya çıkarmaktadır. Söz konusu kişi ve grupların varlığı kentte bir tehdit olarak algılanırken bu tehdidin ortadan kaldırılması amacıyla disipline edici iktidar yöntemlerine başvurulmaktadır.

“İstenmeyen” insanları kamusal ve yarı kamusal alanlardan uzak tutmak amacıyla özel olarak tasarlanmış tekli koltuklar ve üzerinde yatmanın mümkün olmadığı banklar gibi mobilyaların kent tasarımında kullanılması mekânın evsizlerden arındırılmasına yönelik bir hamle olarak stratejik bir işlev görmektedir (Busch-Geertsema, [2006](#): 13; Karaburçak, [2019](#): 68). Şekil 1’de gösterilen “hijyenik bankların” ya da eski ahşap bankların yerine konulan plastik koltukların kısa süreli bile olsa uzanmak için ne kadar uygunsuz olduğu göz önünde bulundurulduğunda mağaza önlerini dekore eden tasarımcılar ve bazı apartman yöneticilerinin “kendi” alanlarında istenmeyen unsurlar olan evsiz insan bedenlerini kontrol ettiği sonucuna varılabilmektedir (Doherty vd., [2006](#): 6; Meert vd., [2006](#): 30).

Özel mülk sahipleri ve yerel yönetimler eli ile mekân üzerinde söz sahibi olunup bankların oturma işlevinin baskın hale getirilerek alternatif kullanımlarının engellenmesi (Karaburçak, [2019](#): 68-71) ile kent evsizlerden arındırılmaya çalışılmaktadır. Örgütsel, politik ve ahlaki açıdan maruz kaldıkları kısıtlamalara mekânsal sınırlamalar da eklenen evsizler günlük rutinleri engellendiği gibi yaşam mücadelesi verdiği alandan da sökülüp çıkarılmaktadır (Snow & Mulcahy, [2001](#): 154). Bunun sonucunda, evsizler kendi yaşam alanlarını ve uyuma alışkanlıklarını değiştirmek durumunda kalmaktadır (Meert vd., [2006](#): 30).

Şekil 1

Los Angeles kent merkezinde bir bankta uyumaya çalışan kişi

Not. Tyler Nix tarafından çekilen ve Unsplash adlı internet sayfasında yayımlanan fotoğraf Real Change News adlı internet sayfasından alınmıştır (Real Change News, [2019](#)).

Kentte istenmeyenleri uzaklaştırmaya yönelik çabaların ürünü olan bankların yanı sıra sınırlandırıcı işlevi gören çit ve kapan gibi kentsel donatı öğeleri de gittikçe yaygın hale gelmektedir (bkz. Şekil 2). Bu öğelerin kullanımı estetik görüntü ortaya çıkarma amacıyla da yakından ilişkilidir. Ancak bu tasarımların mekânın gücünü hissettirme (Meert vd., [2006](#): 30; Olgun ve Erdoğan, [2016](#): 675) ve iktidar ilişkilerini görünür kılma ile olan bağlantısı kent mobilyasının işlevselliğinin ve tasarımının sorgulanmasını beraberinde getirmektedir. Disipline edici iktidarın cisimleşmiş versiyonu olarak kent mobilyaları kentsel kamusal alanların en önemli kullanıcılarından biri olarak evsizlerin kontrol altına alınması, yaşadıkları yerlerden uzaklaştırılarak dışlanması ve düzenleme veya cezalandırma stratejilerine maruz kalmasının bir aracı olmaktadır (Bergamaschi vd., [2014](#): 1).

Şekil 2

Market önüne uzanmayı engelleyen kapanlar

Not. Kent Williams tarafından çekilen fotoğraf KALW Local Public Radio internet sayfasından alınmıştır (KALW Local Public Radio, [2018](#)).

Literatürde kent mobilyalarının özgün olmasının da bir başka önemli husus olduğu üzerinde durulmakta (Aksu, [2012](#): 373), estetik algısı ve mobilyaların biçim boyutu ile yakından ilişkili olan bu durumda özgünlüğün işlevsel farklılaşma gerçeğini geri plana attığı görülebilmektedir. Söz konusu mobilyaların kimi durumlarda evsizlerin uyumasını engellemekten başka bir işe yaramayacağı açıktır. Ne var ki, tasarım açısından da göze hitap edebiliyor oluşları bu kent mobilyalarının toplumda gerçek işlevinin sorgulanmamasına ve pek çoklarının kabul görmesine neden olmaktadır. Bu nedenle tüm bu müdahalelerin aynı zamanda “mekânların güzelleştirilmesi” ya da daha “estetik hale getirilmesi” gibi bir söylemle yapılıyor olması tesadüf değildir. Özgün kent mobilyalarının bazılarının masum olmadığını, arkasında düşmancıl bir tavırla kent tasarlama sürecinin yattığını göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Ancak kabul edilmelidir ki düşmancıl bir anlayışla tasarlanan bu mobilyalar estetik açıdan da kentte yaşayanları tatmin edebilecek durumdadır ve genel olarak sorgulanmaktan uzaktır. Sorgulanmayan bu tarz mobilyaların tasarımına bakıldığında özellikle pek çok bankın dalga şeklinde ve modern bir anlayışla tasarlandığı görülmektedir (Letherwood, [2020](#)). Ek olarak, bazı bankların metallere iki üç oturağa ayrılacak şekilde tasarlanması üzerinde uyumayı engellerken kimilerinin de arkalıksız şekilde tasarlanması uzun süreli oturma önünü kesmektedir. Bazı banklar üzerinde oturanı, ayaklarının yere değmesini engelleyerek, bir süre sonra rahatsız edecek şekilde yükseğe monte edilebilmektedir. Bununla birlikte kimi durumlarda oturmayı engelleyen ve sadece ayakta durarak dayanmaya izin veren çitaların (99percentinvisible.org, [2016](#)) bulunduğu otobüs duraklarına rastlanmaktadır. Bu gibi duraklar gündelik hayatta sürekli kullanılan duraklardan farklı olduğu için dışarıdan bakıldığında modern ve daha sanatsal bir görüntü sunmaktadır. Düşmancıl kent mobilyalarının önemli bir örneği olarak Camden bankı (Camden bench) her ne kadar alışılmış banklardan farklı gözüksün de kullanımı olumsuz etkileyecek şekilde eğimli ve köşeleri tuhaf şekilde yuvarlatılmış bir beton parçasıdır (99percentinvisible.org, [2016](#)). Beton olması dolayısıyla üzerinde uzun süreli oturulması veya yatılması çok da mümkün olmayan bu tasarımlar eğer kullanılabilirse ancak kısa süreli dinlenme için kullanılabilirlerdir.

Şekil 3

Estetik bir görünüm sunan kent mobilyası

Not. Stanley Q. Woodvine tarafından çekilen fotoğraf The Georgia Straight internet sayfasından alınmıştır (Straight, [2015](#)).

Bir dâhil edilme veya dışlanma ilişkisi kuran dispoitifler aracılığı ile kendini gösteren disipline edici iktidar mekandan kovulan bedenlerin bir araya gelmesini de engellemekte, kenti savunmaya geçerek “steril” kalmasını sağlamaya çalışmakta ve sosyalleşme süreçlerini de baltalamaktadır. Evsizlerin “dış tehditlerine karşı korumalı” hale getirilen saldırgan mekânlar (Davis, 1992: 233) ve dışlayıcı mobilyalar halkın “güvenliğinin” sağlanması amacıyla tasarlanmaktadır. Söz konusu tasarım topluma ve kamusal hayata dâhil olma sınırlarının belirlenmesinde de birincil konumda yer almaktadır. Bu durum, diğer gruplar için cazip hale getirilmeye çalışılan kentlerin evsizler için yaşanmaz mekânlar haline getirilmesinin bir yöntemidir. Tıpkı Panoptikon’un ortaya çıkardığı ilişkide olduğu gibi kent mobilyasını tasarlayanlar da evsizlerin gözetim altında olmasını ve sokaklarda görünür halde gezmemesini, diğer insanların güvenliğini sağlamak amacıyla kenti evsizler için yaşanmaz hale getirerek “evsizlere karşı savaş” açmayı amaçlamaktadır. Bu nedenle Karaburçak’ın (2019: 68) da ifade ettiği gibi bahsi geçen tasarımlar saldırgan, düşmanlı veya savunmacı gibi nitelendirmelerle örtüşmektedir.

Kent mobilyaları içerisinde yukarıda bahsedilen özelliklere sahip olanlar genel olarak Amerika, Kanada ve diğer gelişmiş kapitalist ülkelerde tasarlanarak kullanılmakta ve böylece buralardaki metropollerde sayıca artış gösteren evsizlerin kamusal alanda görünür olması engellenerek bir otokontrol sistemi geliştirilmeye çalışılmaktadır. Bahsi geçen metropollerin kent mobilyaları acılığıyla yapılan müdahaleler sonucunda “temizlenerek” daha iyi bir imaj sergilemesi için mücadele eden idareler, özel sektör kuruluşları ve vatandaşlar kentin istenmeyenleri üzerindeki iktidar yarışının aktörleri olarak evsizleri kamusal alanda kurmaya çalıştıkları özel hayatlarını idame ettirmekten de alıkoymaktadır.

6. SONUÇ

Kent mobilyaları kentteki toplumsal ilişkileri şekillendiren önemli unsurlardandır. Kent deneyimini kolaylaştırma etkisi bulunan bu öğelerin kimi durumlarda toplumsal yaşam normlarına uygun hareket etmediği ve sorun yarattığı gibi bahanelerle evsizlerin deneyimlerini olumsuz etkilediği görülmektedir. Söz konusu olumsuz etki, evsizlerin kent mekânından dışlanması, davranışlarının terbiye edilmesi ve bedenlerinin cezalandırmasına kadar uzanabilmektedir. Böylece kent mekânı Foucault tarafından disipline edici iktidar olarak adlandırılan ilişkiler bütününe sahnesi haline gelirken evsiz bedeni de bu ilişkinin nesnesi vazifesini görmektedir.

Kent mobilyalarına yapılan müdahalelerle kentteki hareketleri, diğer insanlar veya evsizlerle etkileşimi kısıtlanan ve sonuç olarak yalnızlaşma sorunu ile karşı karşıya kalma olasılığı bulunan evsizlerin mekânda var olması ya kendini disipline ederek bu durumdan kurtulmasına ya da görünür olmamasına bağlı kılınmaktadır. Bütün bunların kent mobilyaları aracılığı ile olması çoğunlukla gelenekselleşmiş iktidarın ete kemiğe bürünmüş iktidar aygıtlarını görmeye alışkın olan pek çokları tarafından fark edilmeyen bir iktidar ilişkisine karşılık gelmektedir.

Disipline edici iktidar evsiz bedeni üzerindeki kontrolünü kent mobilyasının işlevini değiştirerek ve onu düşmanlı bir forma sokarak gerçekleştirmektedir. Kent mekânını savunmanın bir yöntemi haline gelen bu nedenle savunmacı olarak adlandırabileceğimiz bu mobilyalar aynı zamanda pek çok durumda estetik görüntüsü ile göze hoş görünmekte ve tasarımın arkasında yatan gerçeği gizleyebilmektedir. Kimilerince “tasarım suçları” olarak adlandırılan (Adler-Gillies, 2018) bu gibi tasarım ürünleri aslında kentsel mekânda var olan iktidar ilişkilerinin bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. Her ne kadar düşmanlı kent mobilyaları ve evsizler ile ilgili sayısal çalışma yapılmadığından kent mobilyaları yüzünden yaşam alanı değişmek zorunda kalan evsizlere ilişkin

detaylı bilgiye sahip olunamasa da bu konu üzerine yapılan çalışmalar ve haberlerden evsizlerin yaşam alanının daraldığı sonucuna ulaşmak mümkündür.

Düşmanlı kent mobilyalarının evsizliğin görece fazla olduğu diğer az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkeler yerine genel olarak gelişmiş ülkelerde kullanılıyor olması dikkat çekici bir özelliktir. Gelirin adaletsiz dağılımına bağlı olarak kentte var olan ve sayısı gün geçtikçe artan evsizlerin varlığı kentteki “steril” çoğunluğun iyiliği doğrultusunda engellenmeye çalışılmaktadır. Burada yapılan en büyük hata ise evsizlik sorunu ile mücadele etmek yerine evsizlerin kentin hangi noktalarında görünür olabileceğine dair sorular sorularak politikalar geliştirilmesidir. Evsizlik gibi karmaşık ve üzerinde hassasiyetle durulması gereken bir sorunun geçici ve parçalı çözümlerle halı altına süpürülmesinden bu marjinal kesimin topluma dahil edilmesi için çaba sarf edilmelidir. Konu ile ilgili önemli adımlar atan Finlandiya’da olduğu gibi yönetimlerin geliştireceği konut politikaları ile tamamen sona erdirilirse bile evsizlik sorununda iyileşmelerin yaşanabileceği açıktır. Ayrıca, kent mobilyalarının evsizlerin ve marjinal gruplar aleyhine tasarlanmaması da önem taşımaktadır. Bu konu ile ilgili güzel bir örnek halk ile arasına engel koymadığına dair mesaj vermek isteyen Syriza hükümetinin Atina Syntagma Meydanı’nda yer alan parlamento binasını halktan ayıran metal engelleri kaldırmasıdır. Bunun yanında düşmanlı ve disipline edici kentsel mobilyaları yerine evsizlerin içerisinde barınabileceği parazit mimari tasarımlarının yapılması kalıcı politikaların yanında kısa süreli çözümler sunabilecektir. Bu düzenlemeler gündelik hayatta farklı aktörler arasında evsizlik üzerinden kurulması olası iktidar ilişkilerinin ortadan kaldırılmasına yardımcı olabilecektir.

Beyan ve Açıklama / Disclosure Statement

Yazar tarafından herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

The author has no conflict of interest to declare.

Finansal Destek / Funding

Bu çalışma Bandırma Onyedü Eylül Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi tarafından BAP-19-1009-139 no.lu proje kapsamında desteklenmiştir.

This study is funded by Bandırma Onyedü Eylül University (Project No: BAP-19-1009-139).

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı / Author Contribution Statement

Bütün yazarlar eşit düzeyde katkı vermiştir.

All authors have contributed equally.

Etik Kurul İzni / Ethics Board Approval

Bu çalışma etik kurul izni gerektirmemektedir.

This study does not require ethics board approval.

Bu Makaleye Atıf Vermek İçin / To Cite This Article: Orhan, G. ve Atay, S. (2021). İşlevsel, estetik, savunmacı, düşmanlı: İktidarın mekâna müdahalesinin bir aracı olarak kent mobilyaları. *Balıkesir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(2), 115-128.

KAYNAKÇA

- 99percentinvisible.org (2016). *Unpleasant design & hostile urban architecture*. 07.05.2016 tarihinde <https://99percentinvisible.org/episode/unpleasant-design-hostile-urban-architecture/> adresinden erişilmiştir.
- Adler-Gillies, M. (2018). *Design crimes: How 'hostile architecture' is quietly hurting our cities*. 02.03.2018 tarihinde <https://www.abc.net.au/news/2018-03-02/design-crimes-how-hostile-architecture-is-hurting-our-cities/9498912> adresinden erişilmiştir.
- Aksu, Ö. V. (2012). Kent mobilyaları tasarımında özgün yaklaşımlar. *İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, 2(6), 373-386.
- Allahdadi, M. (2017). Explaining the criteria of designing urban furniture and landscape, with a cultural-social design approach. *Journal of History Culture and Art Research*, 6(4), 165-175.
- Asatekin, M. (1976). Endüstri tasarımında tasarım ölçütlerine bütünsel bir yaklaşım. *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 2, 247-263.
- Austin, J. L. & Jütersonke, O. (2014). *Understanding the grammar of the city: Urban safety and peacebuilding practice through a semiotic lens*. Geneva Peacebuilding Platform Paper no: 14.
- Bergamaschi, M., Castrignanò, M., & De Rubertis, P. (2014). The homeless and public space: Urban policy and exclusion in Bologna. *Revue Interventions économiques*, 51, 1-20. <http://journals.openedition.org/interventionseconomiques/2441>
- Busch-Geertsema, V. (2006). Urban governance, homelessness and exclusion. Homelessness and access to space in Germany. https://www.researchgate.net/publication/238083501_Urban_Governance_Homelessness_and_Exclusion_Homelessness_and_Access_to_Space_in_Germany
- Davis, M. (1992). *City of Quartz: Excavating the Future in Los Angeles*. Verso.
- de Fine Licht, K. (2017). Hostile urban architecture: A critical discussion of the seemingly offensive art of keeping people away. *Etikk i praksis*, 11(2), 27-44.
- del Real, P., Tomico, O., Pons, L. & Lloveras, J. (2006, September 7-8). *Designing urban furniture through user's appropriation experience*. *Teaching Social Interaction Design* (Paper Presentation). The 8th International Conference on Engineering and Product Design Education, Salzburg, Austria. <https://www.designsociety.org/publication/28226/Designing+Urban+Furniture+Through+User%E2%80%99s+Appropriation+Experience%3A+Teaching+Social+Interaction+Design>
- Doherty, J., Busch-Geertsema, V., Karpuskiene, V., Korhonen, J., O'Sullivan, E., Sahlin, I., Tosi, A., & Wygnańska, J. (2006). *The changing role of the state: Homelessness and exclusion: Regulating public space*. European Federation of National Organisations Working with the Homeless, Brussels, Belgium.
- Erlenbusch, V. (2015). *From sovereignty to war: Foucault's analytic of power: E-International Relations*. <https://www.e-ir.info/pdf/60180>
- Foucault, M. (1978). *The history of sexuality, Volume I: An introduction*. Pantheon.
- Foucault, M. (1980). *Power/knowledge: Selected interviews and other writings 1972-1977*. Pantheon.
- Foucault, M. (1995). *Discipline and punish: The birth of the prison*. Vintage.
- Foucault, M. (2003). *Society must be defended: Lectures at the college de France 1975-1976*. Picador.
- Foucault, M. (2007). *Security, territory, population: Lectures at the Collège de France 1977-78*. Palgrave Macmillan.

- Ghorab, P. & Caymaz, G. F. Y. (2014). Evaluation of street furniture according to basic design principles. *International Journal of Electronics Mechanical and Mechatronics Engineering*, 4(3), 757-772.
- Ghorab, P. (2015). *Kent mobilyalarının temel tasarım ilkelerine göre değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Aydın Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Grbin, M. (2015). Foucault and space. *Социолошки преглед*, XLIX(3), 305-312.
- Gupta, N. & Bhatti, V. (2015). Importance of street furniture in urban landscape. *International Journal of Latest Trends in Engineering and Technology (IJLTET)*, 5(3), 174-179.
- Henry, M., Mahathey, A., Morrill, T., Robinson, A., Shivji, A., & Watt, R., Abt Associates. (2018). *The 2018 annual homeless assessment report (AHAR) to Congress Part 1: Point-in-Time Estimates of Homelessness*. The U.S. Department of Housing and Urban Development. <https://www.wpr.org/sites/default/files/2018-ahar-part-1-compressed.pdf>
- Hui, N. K. (t.y.). Attacking defensive architecture: Criminalisation and victimisation by hostile designs in Victoria. https://www.parliament.vic.gov.au/images/stories/committees/SCLSI/Inquiry_into_Homelessness_in_Victoria/Submissions/S59A_-_Nicholas_Kay_Hui.pdf
- Joy, T. (2017). *Hostile architecture: A quiet war against the disadvantaged*. 22.09.2017 tarihinde <http://wesleyanargus.com/2017/09/22/hostile-architecture-a-quiet-war-against-the-disadvantaged> adresinden erişilmiştir.
- KALW Local Public Radio. (2018). *99% invisible: Unpleasant design* [Photograph]. <https://www.kalw.org/show/99-invisible/2018-01-28/99-invisible-unpleasant-design#stream/0>
- Karaburçak, A. (2019). Kamusal mekânın kısıtları ve imkânları: Savunmacı mimarlık ve evsizlik. *Mimarlık*, 331, 68-71.
- Kargar, R. & Ghassami, M.. (2016). Urban furniture and leisure of citizens (Case study of Sabzevar urban parks). *Journal of Civil Engineering and Urbanism*, 6(2), 40-47.
- Kawash, S. (1998). The homeless body. *Public Culture*, 10(2), 319-339.
- Kuang, F. C., Wu, Z. H. & Liu, X. (2013). A study on urban furniture designed based on landscape imagery. *Applied Mechanics and Materials*, 361-363, 493-496.
- Küleççi, E. A. (2018). Kent donatı elemanlarında özgün tasarımların peyzaj ergonomisiyaklaşımıyla irdelenmesi. *Süleyman Demirel University Journal of Architecture Sciences and Applications Research*, 3(2), 89-109.
- Letherwood, I. (2020). *Hostile architecture*. 19.03.2020 tarihinde <https://fhspost.com/hostile-architecture/> adresinden erişilmiştir.
- Lynch, R. (2011). *Foucault's theory of power. Michel Foucault: Key concepts*. Acumen Publishing Limited.
- Meert, H., Stuyck, K., Cabrera, P. J., Dyb, E., Filipovic, M., Györi, P., Hradecký, I., Loison, M. & Maas, R. (2006). *The changing profiles of homeless people: Conflict, rooflessness and the use of public space*, European Federation of National Organisations Working with the Homeless, Brüksel, Belçika.
- Miranda, A. E. (2019). Urban furniture design, identity, and collective memory. *The International Journal of Architectonic, Spatial, and Environmental Design*, 13(1), 57-68.
- Nadim, Z. & Azani, M. (2016). Studying the effect of urban furniture on satisfaction of domestic tourists in Isfahan bus terminals. *Open Journal of Geology*, 6, 1032-1044.
- Olgun, R. ve Erdoğan, R. (2016). Urban furniture and user satisfaction: The example of Antalya-Gulluk avenue. *Journal of the Faculty of Forestry Istanbul University*, 66(2), 674-682.
- Pløger, J. (2008). Foucault's dispositif and the city. *Planning Theory*, 7(1), 51-70.

- Real Change News. (2019). *A homeless man tries to sleep on a hostile design bench in downtown LA* [Photograph].<https://www.realchangenews.org/news/2019/07/17/world-has-hostile-architecture-problem-public-space-becoming-private>
- Snow, D. A. & Mulcahy, M. (2001). Space, politics, and the survival strategies of the homeless. *American Behavioral Scientist*, 45(1), 149-169.
- Straight. (2015). *Homeless in Vancouver: Fairview's inoffensive defensive architecture*. [Photograph].<https://www.straight.com/blogra/419666/homeless-vancouver-fairviews-inoffensive-defensive-architecture>
- Şatır, S. ve Korkmaz, E. (2005). Urban open spaces with examples & the classification of urban furniture. *ITU Faculty of Architecture Department of Industrial*, 2(1/2), 130-141.
- Toptancı, C. (2012). *Çevre ve şehircilik bilim ve mevzuat terimleri sözlüğü*. Nesim Matbaacılık.
- Välíkangas, A. & Seeck, H. (2011). Exploring the Foucauldian interpretation of power and subject in organizations. *Journal of Management and Organization*, 17(6), 812-827.
- Velibeyoğlu, K. (1998). *Walkable streets (evaluation of streets in the context of urban theory, life and form)* (Unpublished master thesis). Izmir Institute of Technology The Graduate School, Izmir.
- Wallace, E. (2018). *What's behind the uptick in hostile architecture?* 21.03.2018 tarihinde <https://www.architecturaldigest.com/story/hostile-architecture> adresinden erişilmiştir.
- Wilson, R.J. (2018). *Hostile architecture: How cities are designed to control your behavior?* 09.03.2018 tarihinde <https://www.urbo.com/content/hostile-architecture-how-cities-are-designed-to-control-your-behavior/> adresinden erişilmiştir.
- Yücel, G. F. (2006). Kamusal açık mekânlarda donatı elemanlarının kullanımı. *Ege Mimarlık*, 59, 26-29.
- Zieleniec, A. (2007). *Space and social theory*. SAGE Publications.